

Teksti: JOUKO KOKKONEN

Isänmaallisesta vilungista katastrofaaliseen häpeään

– muutama sananen etiikasta ja suomalaisesta urheiluliikkeestä.

Suomalaisen urheilun taipaleelta löytyy paljon muutakin kuin juhlallinen kertomus voitoista ja tappioista. Urheilussa eettiset kysymykset tai ongelmat tulevat usein esille terävinä. Yleisesti oikeaksi ja vääräksi käsitetyistä sallitut poikkeukset urheilussa tekevät eettisistä pohdinnoista toisinaan vaikeita. Monien lajien olemukseen kuuluu suostumus vahingoittumisen mahdollisuuteen. Lisäksi usein vedotaan urheilun itsemääräämisoikeuteen ja lajikulttuuriin. Vain asiaan vihkiytyneillä – yleensä ”urheilumiehillä” – on oikeus lausua mielipiteensä.

Puhe urheilusta ja etiikasta on yleistynyt 1980-luvulta lähtien. Eettisiä kysymyksiä on jouduttu käsittelemään jo aikaisemmin, vaikka sanaa etiikka ei juuri käytetty. Urheiluun liitetty kasvatuksellisuus on aina luonut siihen eettisen ulottuvuuden.

Viilppi ja amatöörisääntöjen kiertäminen kuuluivat suomalaiseen urheiluun jo itsenäisyyden alkutaipaleella. Vilppiä saattoi perustella isänmaan edulla. Pienellä kansakunnalla oli oikeus käyttää kaikkia keinoja menestyäkseen. Painija **Taavi Tamminen** hävisi Antwerpenin olympiakisoissa ottelunsa 67,5 kilon sarjassa **Emil Väreelle** tahallaan, jotta Suomi sai varmasti kaksoisvoiton. Palkkiona Tamminen sai kultamitalin kotimaassa, kuitenkin ilman urheilujohtajien lupaamaan julkista tunnustusta. Vilppi kuorrutettiin vilpilla.

Suomalaiset huippuyleisurheilijat saivat tuntuvia palkkioita 1920–30-luvuilla, eivätkä parhaat painijat ja hiihtäjätäkään jääneet osattomiksi. Suomi omaksui amatööriurheilun pakosta, ei suurella innolla. Oli luontevaa turvata urheilijoiden harjoittelumahdollisuudet olympiakisojen alla näennäisillä työpaikoilla. Toisen maailmansodan aikana keinovalikoima laajeni piristeillä. Pervitiinin nappaaminen hiihtokilpailuiden aikana ei sodan käyneistä, kuolemanvaarassa olleista miehistä ollut iso rike. Ja mahdollisia tunnontuskia lievensi ”tieto” siitä, että muutkin käyttivät.

Amatöörisääntöjen kiertäminen jatkui sotien jälkeen. Tarrautumisesta amatööriyteen tuli hyve vasta 1970–1980-luvuilla, vaikka samaan aikaan suoma-

laishuippujenkin pimeät korvaukset kasvoivat. Julkiammattilaisuuden rajoittaminen toi edes pientä kilpailuetua mitalitilastoissa alas valuvalle Suomelle.

Jälleenrakennusaikana Suomeen syntyi laajasti suhteisiin ja hyväveliverkostoihin perustunut tapa hoitaa asioita. Järjestelmästä oli hyötyä niukkuuden oloissa, mutta elintason noustessa siinä piili korruption vaara. Muun muassa liikuntarakentamisessa tehtiin asevelihengessä urheilutaloja, uimahalleja ja jäähalleja. Järjestöpolitiikassa pieni piiri jakoi veikkausvoittovaroja sulle-mulle -hengessä. Kulttuuri on elänyt pitkään ja kantanut osin 2010-luvulle.

Eettistä keskustelua vauhdittivat dopingtapaukset, joista kohautti eniten kestävyysjuoksija **Martti Vainion** kiinnijääminen Los Angelesin olympiakisoissa vuonna 1984. Keskustelu urheilijoiden alkoholinkäytöstä vilkastui **Matti Nykäsen** edesottamusten vuoksi. Vainio ja Nykänen löysivät runsaasti myös ymmärtäjiä. Oman lisänsä alkoholikeskusteluun toivat 1990-luvulla mestaruuksiaan hyvin kosteasti juhlineet jääkiekkjoukkueet.

Häpeä, mutta mistä?

Etiikan toivat urheilukeskusteluun entistä vahvemmin 1990-luvun lopun doping-uutiset ja pesäpallossa kesällä 1998 pelatut sopuottelut. Uusi kattojärjestö Suomen Liikunta ja Urheilu pyrki nostamaan profiiliaan tuomalla esiin erilaisia eettisiä ongelmia. Vasta Lahden 2001-dopingtapaukset toivat kuitenkin etiikan ja urheilun jokaisen suomalaisen tajuntaan. Dramaattinen tapahtumasarja antoi aineksia suomalaisuuden uudelleenarviointiin, jossa varsinainen eettinen keskustelu hautautui paheksunnan ja tyrmästyksen alle. Oli koettu katastrofaalisen häpeän hetkiä.

Pian nousi uusia esiin kysymyksiä. Häpeä mistä? Kiinnijäämisestä? Alkeellisista menetelmistä? Suomen maineesta? Kolme suhtautumistapaa erottui pääjuonteina: 1. Puolustautuminen ja kiistäminen, 2. Tyrmistys ja kyllästyminen, 3. Ironia ja huumori.

Dopingin ylikorostumisen takia puhe urheilun

Dopingia tärkeämpiä eettisiä kysymyksiä ovat seksuaalinen häirintä, suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin ja eri kulttuuritaustaisten urheilijoiden asema.

**Ohjatun liikunnan tarjoama
vastapaino pelaamiselle
ja ruutuajalle on korostunut.
On saatu uusi tulkinta
”hyvästä” ja ”huonosta”
vapaa-ajanvietosta.**

etiikasta mielletään yhä doping-keskusteluksi. Oikean ja väärän raja on periaatteessa helppo piirtää dopingissa. Elävä elämä on kuitenkin osoittanut, että näin ei ole. Doping ei poistuisi eettisenä kysymyksenä, vaikka sen käyttö vapautettaisiin. Mikäli näin tapahtuisi, niin nuorten doping kiellettäisiin mitä todennäköisimmin, mutta houkutus käyttää suosituskykyä tai harjoituskestävyyttä parantavia aineita olisi suuri nuoruusvuosinakin.

Kansallisen tason kilpaurheilussa dopingia tärkeämpiä eettisiä kysymyksiä ovat seksuaalinen häirintä, suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin ja eri kulttuuritaustaisten urheilijoiden asema. Myös päihteiden käyttö on edelleen ajankohtainen asia. Sopupelit ovat jatkuva uhka etenkin jalkapallosarjoissa kansainvälisen vedonlyönnin vuoksi.

On myös hyvä kysyä, mihin liikunta ja etenkin kilpa- ja huippu-urheilu kasvattavat urheilijaa? Pitkään vallalla oli karu ja sukupuolittunut kasvatuksellisuus: pojista tehtiin miehiä urheilun kovassa koulussa ja tytöistä naisia voimistellen. Edelleen liikunnan harrastaminen on sukupuolittunutta lajeittain. Eettisesti arveluttavaa on se, että tyttöjen ja naisten liikunta jää edelleen voimavaroja jaettaessa usein miesten ja poikien urheilun jyräämäksi.

Ohjatun liikunnan tarjoama vastapaino pelaamiselle ja ruutuajalle on korostunut. On saatu uusi tulkinta ”hyvästä” ja ”huonosta” vapaa-ajanvietosta. Urheilu edustaa hyvää ja voi oikeuttaa tällä olemassaoloaan. Samalla perinteisempi puhe liikunnan ja urheilun kasvatuksellisuudesta on painunut takalalle. Etenkin joukkuelajien oletetaan olevan itsessään kasvatuksellisia. Toisaalta eettinen keskustelu on joukkueiden toiminnan kautta siirtynyt harrastamisen arkeen. Parhaimmillaan vanhemmat luovat yhdessä lasten kanssa joukkueen toimintakulttuuriin sopivat yhteiset pelisäännöt, joihin jokainen sitoutuu.

Myös markkinatalous vaikuttaa yhä enemmän urheiluun. Seurasta toiseen siirtyvät urheilijat näytettyvät kauppatavarana, jonka arvo mitataan palkkasummissa. Voi kysyä, millaista ihmiskäsitystä tämä ruokkii. Ihmisen arvo voidaan mitata rahassa ainakin pelaajasiirroissa. Huikeat palkat johdattavat pohtimaan myös mikä on kohtuullista.

JOUKO KOKKONEN, FT

Toimituspäällikkö

Itsenäisyys100.fi

Sähköposti: jouko.kokkonen@Its.fi